

Asia: VN/14348/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne asiakasmaksuasetuksen muutoksista

Invalidiliitto kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä lausuntopyynnöstä. Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 25 000 henkilöjäsentä ja 142 jäsenyhdistystä.

Invalidiliitto ei kannata esitystä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon asiakasmaksujen huomattavasta korottamisesta. Kuten asetuseräluonnosta koskevassa muistiossakin todetaan, valmisteilla on samanaikaisesti useita muita valtiontalouden säästötoimia. Muistiossa todetaan, että näiden yhteisvaikutuksia nyt kyseessä olevan ehdotuksen kanssa ei tässä valmistelun vaiheessa ole ollut mahdollista arvioida. Invalidiliitto on huolissaan siitä, että tehdyt ja vielä suunnitteilla olevat sosiaaliturvan leikkaukset kohdistuvat kaikkein raskaimmin pienituloisiin ihmisiin ja perheisiin, joissa toimeentulo on jo ennestään haastavaa. Korotukset asiakasmaksuihin ovat erityisen tuntevia esimerkiksi vamman tai pitkäaikaisen sairauden takia osin tai täysin sosiaaliturvaetuuksilla toimeen tulevien henkilöiden kohdalla. Runsas tarve terveyspalveluiden käyttöön tarkoittaa heille korkeita asiakasmaksuja. Hallituksen sosiaaliturvaan kohdistamien sopeuttamistoimien arvioidaan kasvattavan toimeentulotukeen turvautumista ja lisääntyvää tarvetta sosiaalihuollon palveluille. Invalidiliitto katsoo, että samaa voidaan ennakoida esitettyjen asiakasmaksujen korotusten seurausten osalta. Sopeuttamistoimet, jotka käytännössä kohdistuvat kaikkein heikoimmassa sosioekonomisessa asemassa oleviin ihmisiin, lisäävät sosiaalihuollon kuormitusta ja palveluntarvetta taloudellisten ongelmien kanssa kamppailevien ihmisten määrän lisääntyessä.

Asetuseräluonnosta koskevassa muistiossa todetaan, että terveyspalvelujen tarve on yhteydessä sosioekonomiseen taustaan, ja että julkisten terveyspalvelujen asiakasmaksut ja niihin tehdyt muutokset kohdistuvat yleisemmin pienituloisille kuin suurituloisille kotitalouksille. Yleisesti terveyspalvelujen tarve on suurempi työvoiman ulkopuolella (työttömät, työkyvyttömät, vanhuuseläkeläiset) kuin työntekijöillä. Työssäkäyvien työterveyshuolto toimii maksutta, mikä lisää järjestelmän epäyhtenäisyyttä. Tasasuuruksissa maksuissa, joita nyt ehdotettavat muutokset koskevat, erityisesti perusterveydenhuollon maksut sekä laitoshoidon maksut niin

perusterveydenhuollossa kuin erikoissairaanhoidossa painottuvat pienituloisiin kotitalouksiin. Ehdotetut asiakasmaksujen korotukset saattavat siis erityisesti pienituloisten asiakkaiden kohdalla merkitä sitä, että niiden asiakkaiden määrä, joilla voisi seurata vaikeuksia selviytyä asiakasmaksuista, kasvaa. Tästä voi seurata lisääntyvää toimeentulotuen tarvetta ja asiakasmaksujen joutumista ulosottoon tai pahimmillaan yksityisten perintäyhtiöiden perittäväksi. Invalidiliitto katsoo, että yksityisten perintäyhtiöiden käyttö julkisten sote –asiakasmaksujen perinnässä tulisi säätää lailla kielletyksi, koska yksityisten perintäyhtiöiden veloittamat perintäkulut kasvattavat huomattavasti asiakkaan laskua perinnän jatkuessa ennen sen siirtymistä ulosottoon.

Hyvänä asiana voidaan todeta se, ettei terveydenhuollon maksukatto nouse. Invalidiliitto pitää kuitenkin ongelmallisena asiakasmaksulain mukaista vallitsevaa tilannetta, jossa asiakkaan tulee itse seurata maksukaton kertymistä. Kuten asetusluonnosta koskevassa muistiossa todetaan, on mahdollista, että osa asiakkaista ei havaitse maksukaton täyttymistä eikä hae liikaa suoritettujen maksujen palautusta, jolloin asiakasmaksujen korotusten taloudelliset vaikutukset voivat olla arvioitua suurempia. Invalidiliitto katsoo, että maksukaton seuraaminen tulisi asiakasmaksulain muutoksella säätää hyvinvointialuetta velvoittavaksi tehtäväksi.

Maksukatto ei myöskään kokonaan suojaa asiakasta maksukorotuksilta, koska lyhytaikaisista laitoshoidoista peritään niin sanottu ylläpitomaksu vielä maksukaton täyttymisen jälkeen. Korotusten myötä maksukatto täytyisi aiemmin, joten useammasta laitoshoidopäivästä perittäisiin maksu ylläpidosta maksukaton täyttymisen jälkeen.

Vaikka asetusluonnosta koskevaan muistioon on kirjattu, etteivät asiakasmaksut saa olla este terveydenhuollon palveluihin hakeutumiseen, tosiasiassa korotetut asiakasmaksut voivat näin toimia nykyistä laajemmalle osalle väestöä. Asetusluonnosta koskevassa muistiossakin todetaan, että viimeaikaisten tutkimusten perusteella tiedetään, että varsinkin perusterveydenhuollossa asiakasmaksutaso voi vaikuttaa palvelujen käyttöön.

Invalidiliitto huomauttaa, että mikäli terveydenhuollon asiakas jättää asiakasmaksujen takia hakeutumatta tarpeellisiin tutkimuksiin ja hoitoon, voi seurauksena olla haettuja säästöjä päinvastaisesti huomattavan suurina kustannuksina, kun tarpeellisen hoidon saaminen viivästyy aiheuttaen asiakkaalle mahdollisesti tarpeen raskaampiin hoitotoimenpiteisiin ja palveluihin. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät terveyspalvelut. Mikäli terveyspalveluiden käyttö estyy asiakaspalvelumaksujen korotusten takia, niin tilanne on perustuslain sosiaaliturvaan kuuluvan perusoikeuden vastainen.

Toimeentulotuen menojen kasvun riski korostaa asiakasmaksulain 11 §:n merkitystä. Ns. tasasuuruiset asiakasmaksut, joita lakiesitys koskee, ja joita esitetään korotettaviksi, ovat asiakasmaksulain 11 §:n nojalla säädetty asiakasmaksun huojennuksen ja perimättä jättämisen osalta harkinnanvaraisiksi eli hyvinvointialue voi päättää, voidaanko tasasuuruisia terveydenhuollon maksuja alentaa tai jättää perimättä. Mikäli hyvinvointialue näin päättäisi tehdä, olisi maksun alentamisen ja perimättä jättämisen oltava ensisijaista toimeentulotukeen nähden.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on painottanut asiakasmaksulain osittaisuudistusten yhteydessä, että kohtuullistamisen ensisijaisuus voi yleisten hallinto-oikeudellisten periaatteiden nojalla koskea tasasuuruisia maksuja myös tilanteessa, jossa kunta ei ole päättänyt ottaa maksujen huojentamisen mahdollisuutta käyttöön tasasuuruisten maksujen osalta. Näin voisi valiokunnan mukaan olla esimerkiksi silloin, jos maksun periminen ei olisi oikeasuhtaista sen vuoksi, että kunta tai kuntayhtymä tietää jo ennalta, että asiakas joutuu turvautumaan toimeentulotukeen maksusta selviytyäkseen (StVM 39/2020 vp).

Invalidiliiton näkemyksen mukaan tasasuuruiset asiakasmaksut tulisi lailla säätää alennettaviksi tai perimättä jätettäväksi pienituloisten asiakkaiden kohdalla ja aina, kun asiakkaan toimeentulon edellytykset saattavat vaarantua asiakasmaksujen perimisen takia. Hyvinvointialueille asetettava velvoite tasasuuruisten asiakasmaksujen alentamiseksi lisäisi kansalaisten yhdenvertaisuutta, kun kaikilla alueilla toimittaisiin samalla tavalla. Perustuslaki edellyttää, että jokaisella on yhdenvertainen pääsy sosiaali- ja terveyspalveluihin. YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 28 koskee riittävää elintasoja ja sosiaaliturvaa. Artiklan 28 kohta 2 edellyttää, että ”sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden sosiaaliturvaan ja tämän oikeuden nauttimiseen ilman syrjintää vammaisuuden perusteella sekä toteuttavat asianmukaiset toimet tämän oikeuden toteutumisen turvaamiseksi ja edistämiseksi”.

Invalidiliitto huomauttaa, ettei esitettävien asiakasmaksukorotusten vaikutuksista ei ole tehty minkäänlaista vammaisvaikutusten arviointia. Asetusluonnosta koskevassa muistiossa vammaisiin henkilöihin viitataan ainoastaan kohdassa, jossa todetaan, että korotukset kohdistuisivat kansalaisiin terveyspalvelujen tarpeen mukaan. Korotukset kohdistuisivat enemmän vammaistuen saajiin (69 prosenttia henkilöistä) kuin muihin (54 prosenttia). Korotukset vaikuttaisivat kohdentuvan melko tasaisesti riippumatta saadun vammaistuen asteesta. YK:n vammaisopimuksen artiklan 28 (Riittävä elintaso ja sosiaaliturva) alakohdan 2. c) mukaan tulee varmistaa vähävaraisille vammaisille henkilöille ja heidän perheilleen valtion taloudellinen tuki vammasta aiheutuviin kuluihin ja hoitoon. Korotusten kohdentuessa juuri vammaisiin terveyspalveluita käyttäviin henkilöihin merkitsi esitetty muutos samalla YK:n vammaisopimuksen loukkausta. Vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva vaikutusten arviointi pitää tehdä kaikissa niissä lainvalmisteluissa, joilla on vaikutuksia vammaisten ihmisten elämään.

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 8.8.2024

Janne Juvakka

Laura Andersson

toimitusjohtaja

yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: juristi Ranja Alava, ranja.alava@invalidiliitto.fi

Lausuntonne todistuksista ja lausunnoista perittävistä asiakasmaksuista.

Huom! tämä kysymys on osoitettu ensisijaisesti hyvinvointialueille. Todistuksista ja lausunnoista perittävien asiakasmaksujen jatkovalmistelua varten hyvinvointialueita pyydetään tuottamaan valmistelun tueksi tietoa hyvinvointialueen antamien todistusten ja lausuntojen määrästä sekä niistä saatavista asiakasmaksutuloista. Samalla mahdollisuuksien mukaan pyydämme tietoa alla olevasti eriteltynä:

- Lääkärintodistukset ajokorttia varten
- Lääkärintodistukset aselupaa varten
- Muut säädöspohjaiset todistukset ja todistukset (jos tieto jo koottuna)
- Muut (ei-säädöspohjaiset) todistukset (jos tieto jo koottuna).

Lisäksi hyvinvointialueita pyydetään arvioimaan todistuksista ja lausunnoista perittävän asiakasmaksun nykyisen enimmäismäärän suhdetta todistusten/lausuntojen tuottamisen kustannuksiin (maksujen kustannusvastaavuus).

Tietoa tarvitaan, jotta todistuksista ja lausunnoista perittävän maksun enimmäismäärään valmisteltavan korotuksen vaikutukset hyvinvointialueen rahoitukseen voidaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

-

Alava Ranja
Invalidiliitto ry